

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH:

**KIOT – OŁTARZ BOCZNY
PW. „UKRZYŻOWANIE PAŃSKIE”**

W CERKWI PRAWOSŁAWNEJ P.W. ŚW. MIKOŁAJA

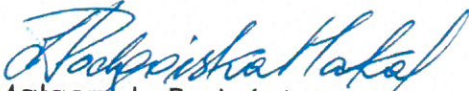
W ZABŁOCIU
powiat bialski

diecezja lubelsko – chełmska

20 GRU. 2023

Z up. Lubelskiego Wojewódzkiego
Konservatora Zabytków

mgr inż. arch. Arkadiusz Bajczuk
Kierownik Delegatury w Białej Podlaskiej

Opr. Małgorzata Podgórska – Makal
Konservator dzieł sztuki
Upr. konserwatorskie 20/K/97
Nr dyplomu ASP w Warszawie 4997

LUBLIN
styczeń 2021

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Program prac konserwatorskich obejmuje prace konserwatorskie przy ramie-
architekturze kiotu (ołtarza bocznego) oraz ikonach.
Architektura wymiary : 600 x 260 x 80 cm

OBRAZY

1. „Ukrzyżowanie” – 98 x 68,5 rzeźba, olej na desce
2. „Chrystus Bolesny” – 52 x 45,5 cm. olej na płótnie

Program został opracowany na podstawie wizji lokalnej przeprowadzonej w sierpniu 2015 oraz na podstawie wstępnych badań obiektu.

Obiekt znajduje się w świątyni czynnej, w której odprawiane są nabożeństwa.
Prace konserwatorskie mają służyć podniesieniu walorów estetycznych wnętrza oraz zachowaniu obiektu we właściwym stanie technicznym przy maksymalnym zachowaniu historycznego charakteru obiektu.

Widoczna jest postępująca degradacja obiektu spowodowana długotrwałym użytkowaniem, warunkami przechowywania oraz brakiem właściwych zabiegów konserwatorskich.

OPIS

Ołtarz architektoniczny, przyścienny, składający się z czterech części.
Mensa skrzyniowa, prostokątna z drewnianym blatem wspartym na prostych konsolkach.

Na niej nastawa z wydatną częścią cokołową i ustawionym na niej polem z przedstawieniem „Ukrzyżowania”. Wyżej w zwieńczeniu ikona Chrystusa Bolesnego w zdobnej wydatnym ornamentem z liści akantu złoczonej ramie.

Przedstawienie Ukrzyżowania ujęte głęboko profilowaną złoczoną ramą.

Architektura wykonana prawdopodobnie z drewna drzew iglastych (sosna), polichromowana olejno w kolorze białym, ze złoceniami. Detale snycerskie wykonane z drewna lipowego złoczone. Złocenia na pulment, tła złoczeń malowane na czerwono.

OBRAZY:

OBRAZ „UKRZYŻOWANIE”

Figura Chrystusa w formie rzeźby pełnej rozpięta na krzyżu. Figura Ukrzyżowanego pomalowana na srebrno, perizonium złote, korona cierniowa pomalowana brązem. Krzyż brązowy ze złotą obwiednią. Tabliczka nad głową złota ze srebrnym brzegiem, napis cyrylicą. Tło malowane olejno z postaciami stojącymi pod krzyżem. Obie postacie zwrócone ku Ukrzyżowanemu.

Po lewej stronie przedstawiona Maria. Twarz ma skierowaną ku górze, dłonie złożone na piersi w geście modlitewnym. Ubrana w czerwoną szatę i zielonkawą płaszcz. Na głowie jasna chusta.

Po prawej stronie św. Jan w niebieskiej szacie i czerwonym płaszczu.

Tło ciemne.

Warstwa malarska położona bezpośrednio na desce bez użycia gruntu. Widoczne wyraźnie słoje deski podobrazia.

OBRAZ „CHRYSTUS BOLESNY”

Chrystus ujęty w półpostaci, do pasa, „en face”, z głową lekko zwróconą w prawą stronę. Tors nagi, na głowie korona cierniowa, obiema dłońmi pokazuje ranę na piersi. Wokół pasa czerwona tkanina, w dole biała szarfa z napisem „ECCE HOMO”

HISTORIA OBIEKTU.

Ołtarz prawdopodobnie XVIII wieczy, pochodzący z wcześniejszej – drewnianej cerkwi.

Na początku XX w. dostosowany kolorystycznie do całości wyposażenia i ikonostasu nowej cerkwi. Możliwe jest, że złożony jest z elementów wcześniej przynależnych do innych obiektów.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.

ARCHITEKTURA

Ołtarz jest mocno zniszczony.

W kilku miejscach złoto zostało mocno przetarte w wyniku niewłaściwego czyszczenia złocień.

Widoczne są drobne ubytki form snycerskich, zarysowania, obicia gruntu i złocień

Grunt jest mocno popękany, widoczne liczne drobne odpryski oraz ubytki.

Architektura wielokrotnie przemalowana.

Widoczne są rozległe przemalowania brązą.

Pod przemalowaniami widoczne otwory wylotowe świadczące o obecności drewna jądrowego.

Dolna część – mensa skrzyniowa, robi wrażenie wykonanej przypadkowo z przypadkowych desek. Deski nie są gruntowane, widoczna pod malaturą jest faktura drewna.

Widoczne miejscami szpary i wypaczenia elementów drewnianych spowodowane zmianami objętości drewna wskutek zmieniających się warunków wilgotnościowych we wnętrzu.

Istnieje konieczność przeprowadzenia pełnych prac konserwatorskich przy ołtarzu.

OBRAZY:

OBRAZ „UKRZYŻOWANIE”

Figurka Chrystusa Ukrzyżowanego- przemalowana srebrną farbą

Warstwa malarska pociemniała, z tendencją do złuszczenia. Widoczne pionowe pęknięcia deski oraz rozległe złuszczenia farby.

Widoczne otwory wylotowe po żerowaniu drewnojadów (tykotka pstrego, kołatka domowego).

Drewno mocno osłabione. Na licu widoczne stoje z deski podobrazia.

OBRAZ „CHRYSTUS BOLESNY”

Obraz słabo widoczny, pociemniały, warstwa malarska zabrudzona, powierzchnia pofalowana.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

ARCHITEKTURA

Pierwszym etapem prac będzie wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej dokumentującej stan zachowania obiektu.

Konieczny będzie demontaż obiektu, wyjęcie ikon i zdjęcie detali snycerskich.

Oczyszczenie architektury z wtórnych „złocień” i wtórnych warstw farby zostanie wykonane metodami mechanicznymi - skalpelami, nożami szewskimi oraz metodami chemicznymi - przy użyciu standardowych preparatów jak np. Tirolak, Remosol, Vitaf f-my Levis, których działanie przerywane będzie terpentyną lub benzyną lakową.

Partie dobrze zachowanych oryginalnych złoczeń zostaną oczyszczone metodami nieinwazyjnymi – gumką „myszką” i zostaną zabezpieczone do dalszych prac.

Fragmenty złoczeń odspojone zostaną poklejone za pomocą dyspersji wodnej POW.

Oczyszczanie malowanych partii architektury będzie skierowane na poszukiwanie pierwotnej malatury ołtarza oraz rozczytanie ewentualnych podziałów malarskich i sposobu jego dekoracji (ew. marmoryzacja).

Doczyszczanie wykonane zostanie mieszankami rozpuszczalników w proporcjach dobranych doświadczalnie. W przypadku trudności w usuwaniu przemalowań olejnych zastosowane zostaną mieszanki z użyciem DMF (dimetyloformamidu).

Z obszaru oryginalnych złoczeń usunięte zostaną zdegradowane, złuszczone i odspojone partie gruntów.

Konieczne będzie zatrucie drewna i jego impregnacja, tj. wzmocnienie strukturalne osłabionych partii.

Zatrucie drewna wykonane zostanie preparatem owadobójczym Xyrein, drewno zostanie wzmocnione strukturalne poprzez zaimpregnowanie 5 % roztworem żywicy Paraloid B 72.

W miejscach spękań i ubytków drewna konieczne będzie wykonanie uzupełnień tzw. fleków, wykonanych z drewna analogicznego jak użyte oryginalnie.

Niezbędna będzie wymiana zdegradowanych partii drewna konstrukcyjnego na nowe.

Wykonane zostaną uzupełnienia form snycerskich w drewnie lipowym – tak jak pierwotnie.

Konieczne będzie uzupełnienie drobnych ubytków drewna żywicą Araldit SV 427.

Połamane detale snycerskie zostaną posklejane z zastosowaniem drewnianych kołków w celu wzmocnienia spoiny.

Po oczyszczeniu obiektu i wykonaniu korekt detali, założeniu fleków i uzupełnień wykonane zostaną grunty w partiach złoczeń oraz wykonane zostaną złoczenia pulmentowe złotem płatkowym „na poler” i „na mat” zgodnie z ich pierwotnym układem.

Ewentualna pierwotna malatura zostanie zabezpieczona, wykonane zostanie jej punktowanie.

Wykonany zostanie retusz warstwy malarskiej emalią alkidową półmatową zgodnie z pierwotną kolorystyką obiektu.

Należy rozważyć możliwość zaprojektowania i wykonania nowej mensy ołtarzowej.

OBRAZY

OBRAZ „UKRZYŻOWANIE”

Pierwszym zbiegiem przy obrazie będzie zdjęcie figurki Ukrzyżowanego i krzyża.

Warstwa malarska zostanie oczyszczona z zabrudzeń i rozłożonego werniksu z zabrudzeń i pociemniałego werniksu. Oczyszczanie wykonane zostanie metodami chemicznymi oraz mechanicznie. Metoda oczyszczania dobrana zostanie po wykonaniu prób wrażliwości warstwy malarskiej.

Oczyszczenie wykonane zostanie preparatem Contrad 2000, oraz mieszankami rozpuszczalników dobranych doświadczalnie.

W trakcie oczyszczania podklejone zostaną odspojone łuski warstwy malarskiej.

Figurka Chrystusa zostanie oczyszczona z przemalowań metodami jak wyżej lub gotowymi preparatami do usuwania przemalowań np. Remosol lub Tirolak.

Konieczne będzie zatrucie drewna preparatem Xyrein oraz wzmocnienie strukturalne osłabionych jego partii 5% roztworem Żywicy Paraloid B 72.

Ubytki podłoża zostaną uzupełnione drewnianymi flekami w miejscach pęknięć oraz kitem drewnym przygotowanym na bazie pyłu drzewnego i dyspersji wodnej POW. Po wykonaniu uzupełnień drewna zostaną założone kity kredowo klejowe w miejscach ubytków gruntu.

Wykonane zostanie punktowanie warstwy malarskiej metodą retuszu naśladowczego w technice żywicznej.

Partie złocień wykonane zostaną techniką tradycyjną zgodnie z pierwotnym układem: na perizonium, na tabliczce nad głową Ukrzyżowanego itp. Złocenia wykonane zostaną złotem płatkowym na pulment.

OBRAZ „CHRYSTUS BOLESNY”

Konieczne będzie zdjęcie płótna z krosna malarskiego.

Warstwa malarska zostanie oczyszczona z zabrudzeń i pociemniałego werniksu metodami chemicznymi, preparatami dobranymi do wrażliwości warstwy malarskiej. Po oczyszczeniu warstwa malarska zostanie zabezpieczona werniksem pośrednim do dalszych prac.

W przypadku stwierdzenia znacznego osłabienia struktury płótna wykonany zostanie dublaż na nowe płótno przy użyciu kleju dublażowego – Beva 365.

W miejscach ubytków gruntu wykonane zostaną uzupełnienia z zastosowaniem konserwatorskich kitów emulsyjnych.

Konieczne będzie wykonanie nowego krosna konserwatorskiego.

Po nabiciu obrazu na nowe krosno wykonany zostanie retusz warstwy malarskiej metodą retuszu naśladowczego w technice olejno-żywicznej.

Lico obrazu zostanie zabezpieczone werniksem końcowym w celu wyrównania optyki powierzchni.

W trakcie trwania prac konserwatorskich prowadzona będzie dokumentacja wykonanych zabiegów.

Wszystkie zmiany programu prac konserwatorskich uzgodnione zostaną z przedstawicielami LWKZ.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

- ARCHITEKTURA

1. Wykonanie badań obiektu: stanu zachowania drewna i warstwy malarskiej.
2. Demontaż obiektu – wyjęcie ikon, zdjęcie detali snycerskich
3. Wstępne oczyszczenie obiektu z zabrudzeń.
4. Mechaniczne i chemiczne oczyszczenie malatury z przemalowań.
5. Oczyszczenie zachowanych partii złocień.
6. Podklejenie odspojonych partii gruntów z dobrze zachowanymi złoceniami dyspersją wodną POW.
7. Usunięcie odspojonych i zdegradowanych gruntów.
8. Wzmocnienie strukturalne osłabionego drewna poprzez zaimpregnowanie roztworem żywicy Paraloid B 72.
9. Zatrucie drewna preparatem owadobójczym np. Xyrein.
10. Flekowanie drewna - wykonanie uzupełnień drewna w miejscach spękań
11. Wykonanie uzupełnień drewna żywicą Araldit SV 427.
12. Rekonstrukcja detali snycerskich zgodnie z pierwotnym układem.
13. Wykonanie uzupełnień gruntów kredowo-klejowych w partiach złocień.
14. Wykonanie uzupełnień gruntów w partii malatury z użyciem gotowych kitów akrylowych f-my Tikurilla.

15. Opracowanie powierzchni gruntów.
16. Wykonanie rekonstrukcji złocień złotem płatkowym zgodnie z pierwotnym układem.
17. Punktowanie zachowanych, oryginalnych partii malatury.
18. Wykonanie rekonstrukcji malatury zgodnie z pierwotnym układem farbami alkilowymi np. F-my Lewis.
19. Werniksowanie warstwy malarskiej werniksem damarowym końcowym.
20. Prowadzenie dokumentacji fotograficznej, rysunkowej i opisowej wykonywanych zabiegów konserwatorskich.

Obrazy

OBRAZ „UKRZYŻOWANIE”

1. Demontaż figury Chrystusa wraz z krzyżem.
2. Oczyszczenie warstwy malarskiej z zabrudzeń.
3. Podklejenie i ustabilizowanie odspojonych fragmentów warstwy malarskiej przy użyciu żywicy Mowilith DMC 2 z zastosowaniem kautera.
4. Zabezpieczenie warstwy malarskiej werniksem retuszerskim.
5. Oczyszczenie odwrocia z kurzu i zabrudzeń.
6. Zatrucie drewna preparatem Xyrein.
7. Wzmocnienie strukturalne drewna 5% roztworem Paraloidu B 72 w toluenie.
8. Flekowanie ewentualnych ubytków drewna.
9. Założenie kitów z masy drzewnej w miejscach ubytków drewna.
10. Wykonanie kitów kredowo-klejowych w miejscach ubytków gruntu na figurce.
11. Wykonanie gruntów i rekonstrukcji w partiach złocień.
12. Wykonanie złocień pulmentowych złotem płatkowym na perizonium, tabliczce nad głową Chrystusa, na koronie cierniowej itp.
13. Punktowanie warstwy malarskiej metodą retuszu naśladowczego w technice żywicznej.
14. Zabezpieczenie warstwy malarskiej werniksem konserwatorskim końcowym.
15. Montaż całości przedstawienia w obiekcie.

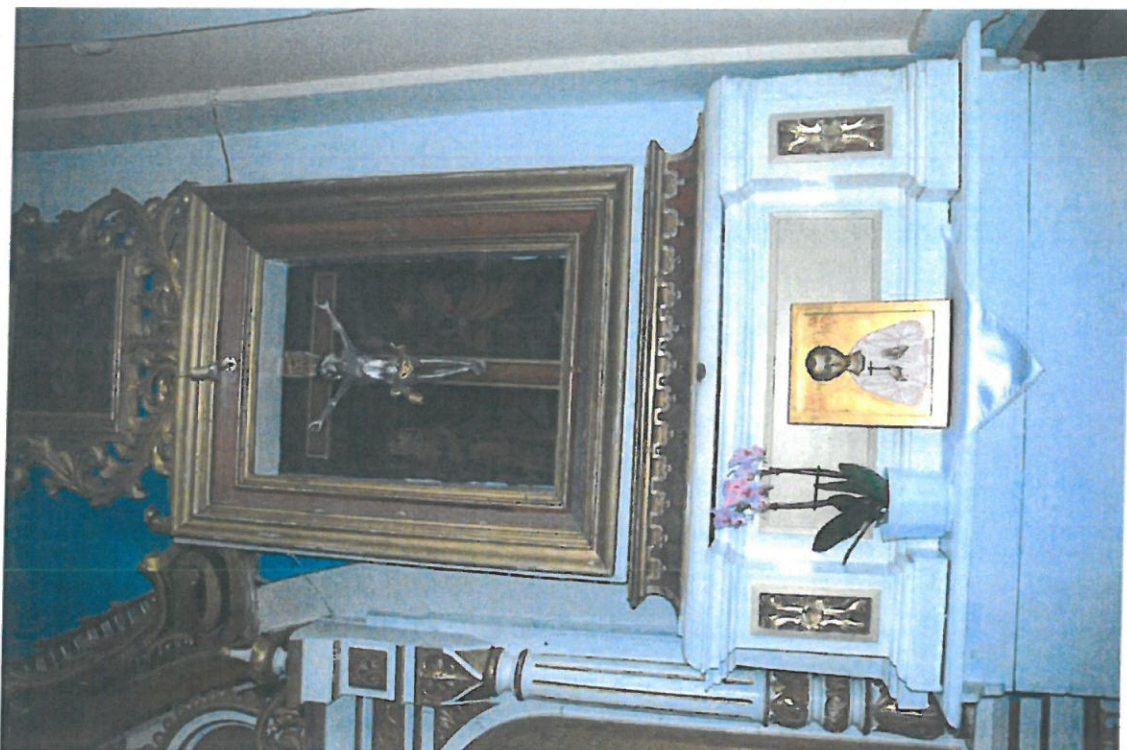
OBRAZ „CHRYSTUS BOLESNY”

16. Demontaż obrazu.
17. Oczyszczenie lica z zabrudzeń i pozostałości werniksu mieszaninami rozpuszczalników dostosowanych do wrażliwości warstwy malarskiej.
18. Oczyszczenie odwrocia obrazu.
19. Ewentualny dublaż płótna na nowe płótno przy użyciu kleju dublażowego – Beva 365.
20. Wykonanie kitów emulsyjnych o powierzchni zgodnej z fakturą powierzchni oryginału.
21. Nabicie płótna na nowe krosno konserwatorskie.
22. Scalenie kolorystyczne warstwy malarskiej metodą retuszu naśladowczego wykonanego w technice olejno-żywicznej.
23. Werniksowanie warstwy malarskiej werniksem damarowym końcowym.

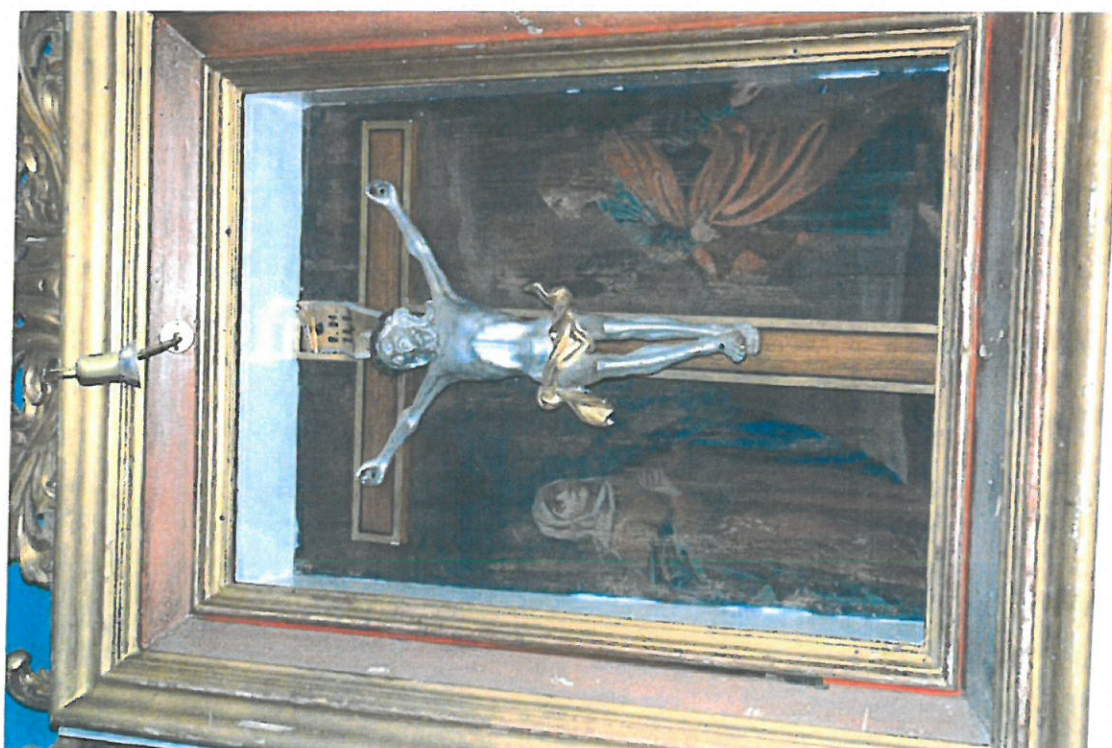
24. Złożenie dokumentacji powykonawczej przebiegu prac.

mgr Małgorzata Podgórska-Makal
 nr dyplomu ASP w Warszawie 4997
 upr. konserwatorskie. 20/K/97
 20-282 Lublin, ul. Królowej Jadwigi 6/7
 tel. 501030663, 501030687

Lublin, dn 25 stycznia 2021

Fot. Nr 1 – Zabłocie - Cerkiew Prawosławna p.w. Św. Mikołaja – Kiot – ołtarz boczny „Ukrzyżowanie Pańskie”. Zdjęcie wyk. M. Podgórska-Makal. Wrzesień 2015.

Fot. Nr 2 – Zabłocie - Cerkiew Prawosławna p.w. Św. Mikołaja – Kiot – ołtarz boczny „Ukrzyżowanie Pańskie”. Zdjęcie wyk. M. Podgórska-Makal..

Fot. Nr 3 – Zabłocie - Cerkiew Prawosławna p.w. Św. Mikołaja - Kiot – ołtarz boczny „Ukrzyżowanie Pańskie”. OBRAZ „CHRYSTUS BOLESNY” Zdjęcie wyk. M. Podgórska-Makal.

Fot. Nr 4 – Zabłocie - Cerkiew Prawosławna p.w. Św. Mikołaja – Kiot – ołtarz boczny „Ukrzyżowanie Pańskie”. Widok z boku. Zdjęcie wyk. M. Podgórska-Makal.